

DESPRE GRUPUL CULTURAL IGRIȚA

VALENTIN VASILIEV

Comunicarea de față are ca obiectiv prezentarea principalelor opinii enunțate în legătură cu poziția cronologică și semnificația culturală a grupului Igrîța.

Am considerat utilă o astfel de reunire a punctelor de vedere emise în primul rând pentru a reliefa faptul că, în răstimpul a cca 25 de ani, de când noțiunea de grup cultural Igrîța a intrat în literatura de specialitate, au fost formulate (adesea de aceiași autori) mai multe păreri care nu concordă unele cu altele și nici cu indiciile cronologice pe care le oferă o serie de materiale pentru datarea acestui grup.

Desigur, abordările repetate cu privire la grupul Igrîța arată, în primul rând, importanța ce i se acordă. De altfel interesul este justificat și a fost mereu stimulat de faptul că o mai bună cunoaștere a acestui grup, în special stabilirea cât mai exactă a limitelor sale cronologice, poate contribui substanțial la înțelegerea evoluției complexe ce a urmat culturii Otomani, precum și etapei ulterioare, de răspândire și generalizare a culturii cu ceramică neagră canelată de tip Gáva, generalizare ce va marca începutul efectiv al primei epoci a fierului în Transilvania (inclusiv intracarpatică).

Precizez de la început că în raport cu scopul enunțat, vor fi expuse doar contribuțiile și opiniile care exprimă puncte de vedere relativ conturate și nu simple referiri sau trimiteri la acest grup.

După cum se știe, grupul a primit numele Igrîța după peștera situată pe malul sudic al Crișului Repede (pe teritoriul satului Peștera, com. Aștileu, jud. Bihor). Primele investigații au început în 1963, dar cercetarea în condiții dificile a întregii peșteri (lungă de 116 m și având numeroase galerii și nișe laterale) a durat mai bine de un deceniu, descoperirile atribuite acestui grup devenind efectiv cunoscute majorității arheologilor interesați în 1980¹.

Meritele descoperirii și definirii grupului Igrîța îi revin lui I. Emödi, care cu tenacitate exemplară a căutat, descoperit, salvat și valorificat materialele arheologice în peștera Igrîța dar și din altele din zonă (Izbândiș, Mișid, Ungurului)².

Firește, conform celor enunțate mai sus, interesează aici concluziile formulate de I. Emödi pe baza cercetărilor de la Igrîța, dar în prealabil este necesară o prezentare succintă a descoperirilor.

¹ I. Emödi, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 229-273.

² N Chidioșan, I. Emödi, în *Crisia*, 12, 1982, p. 61-86; I. Emödi, în *Crisia*, 25, 1995, p. 9-21.

Deși (mai ales datorită căutătorilor de comori) „aproape toate galeriile au fost parțial deranjate”³ (mai ales cele principale), cercetarea a constatat că materialele descoperite prezentau imaginea unor depuneri sub formă de grămezi. Aceste depuneri, ocupând de regulă suprafețe de până la 0,5 mp⁴, erau constituite din cenușă, cărbune, dar conțineau și alte categorii: fragmente ceramice, adesea obiecte din bronz, os, silex, colți de animale, mărgelile de chihlimbar și sticlă, scoici perforate.

Deoarece pe lângă cenușă și cărbune, unele fragmente ceramice și piese de bronz aflate în depuneri purtau urme de ardere, până la vitrifiere, I. Emödi apreciază că depunerile reprezintă morminte, deși nu s-au aflat oase umane⁵. În sprijinul acestei interpretări se menționează situații similare de la sfârșitul epocii bronzului sau din Hallstatt⁶ (respectiv Lăpuș și Ferigile), unde și tumulii fără oseminte umane sunt considerați morminte.

Trebuie de asemenea menționat aici că într-un studiu publicat doi ani mai târziu (împreună cu N. Chidioșan), se apreciază că aceste complexe (depuneri) „... pot fi morminte votive sau cenotafuri, fie mai probabil, sunt depuneri cultice legate de anumite ritualuri...”⁷. Se are deci în vedere o nouă posibilitate de interpretare a descoperirilor, anume drept depuneri votive. Ulterior, la publicarea descoperirilor din Peștera Mișidului, I. Emödi revine la prima interpretare, apreciind că depunerile de tip Igrîța din peșterile de pe Crișul Repede reprezintă morminte⁸.

Desigur, datorită deranjamentelor și condițiilor de descoperire, interpretarea depunerilor din peștera Igrîța este dificilă și rămâne incertă. Tocmai din acest motiv caracterul votiv, cultic al acestor complexe nu este deloc de exclus⁹.

În privința interpretării grupului Igrîța (origine, influențe și conexiuni culturale), menționăm doar faptul că I. Emödi relevă atât elementele moștenite și evaluate din fondul anterior Otomani, cât și cele receptate din diferite medii culturale din nord, vest și sud, vizibile în ceramică.

Referitor la cronologie, care interesează aici în mod special, I. Emödi apreciază că atât „pe baza analogiilor ceramicii”, cât și prin „prezența obiectelor (din bronz) *mai vechi*”, descoperirile din peștera Igrîța se datează în „prima parte sau cel mult spre mijlocul perioadei Br.D”¹⁰. Ulterior acceptă totuși, pentru întreaga evoluție a grupului, o datare în a doua parte sau spre sfârșitul perioadei Br.D¹¹ și chiar „spre sfârșitul bronzului târziu – pragul Hallstattului”¹² (când se are în vedere brâul de bronz din Peștera Mișidului).

³ I. Emödi, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 230.

⁴ Idem, *op.cit.*, p. 267.

⁵ Idem, *op.cit.*, p. 266.

⁶ Idem, *op.cit.*, p. 266 și n. 83; vezi și N. Chidioșan, I. Emödi, în *Thraco-Dacica*, 2, 1981, p. 166.

⁷ N. Chidioșan, I. Emödi, în *Crisia*, 12, 1982, p. 62.

⁸ I. Emödi, în *Crisia*, 25, 1995, p. 12.

⁹ Vezi și C. Kacsó, în *SCIVA*, 50, 1999, 3-4, p. 123.

¹⁰ I. Emödi, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 270.

¹¹ I. Emödi, în *Crisia*, 25, 1995, p. 12.

Aproape concomitent sunt puse în circuitul științific descoperirile de la Biharea, date la sfârșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului (Br.D-Ha.A₁)¹³. Asemănătoare celor aflate în peșterile de pe valea Crișului Repede, aceste descoperiri (ca și altele aduse în discuție)¹⁴ schițează atât aria posibilă a acestui grup cultural, cât și eventualele „faciesuri” (?) în raport de zona de evoluție și influențele receptate. De asemenea unele „detașări” dinspre aria de evoluție (primară) a acestui grup cultural sunt indicate de materialele descoperite în sud-vestul ariei intracarpatică, la Deva (cartierul Viile Noi și Cimitirul ceangăilor), Hunedoara (Cimitirul reformat și grădina castelului), Hațeg (Grădiște) și mai ales Simeria (În Coastă) unde, ca și la Deva-Viile Noi, peste locuirile Igrîța, atestate prin depuneri groase de 0,30-0,35 m se află câte o locuire hallstattiană¹⁵. Situația stratigrafică atestată la Deva-Viile noi și Simeria-În coastă (ca și prezența ceramicii bicrome, roșu-negru) justifică afirmația lui I. Andrițoiu, anume că descoperirile de acest tip ”se înscriu în timp între culturile clasice ale epocii bronzului ... și orizontul canelat hallstattian adică în perioadele Br.D- Ha.A”¹⁶. Prezența descoperirilor de tip Igrîța în sud-vestul ariei intracarpatică, ca și a materialelor atestate la vest de Carpații Apuseni¹⁷, de asemenea descoperirea unor materiale de tip Igrîța (alături de elemente de tip Balta Sărată și tumulare târzii) în peștera de la Românești, situată la sud de Mureș¹⁸, indică fie expansiuni Igrîța în aceste zone, fie replieri ceva mai târzii ale unor comunități de acest tip, în momentul în care începe, treptat, presiunea datorată extinderii culturii cu ceramică neagră canelată (de tip Gáva) spre sud și sud-est, inclusiv în aria intracarpatică.

Deși am prezentat opțiunile cronologice ale cercetătorilor care au publicat materiale de tip Igrîța, este necesar totuși a fi remarcate două aspecte. În primul rând trebuie reținut faptul că datarea materialelor descoperite în peștera Igrîța „... cel mult spre mijlocul perioadei Br.D” s-a făcut „Având în vedere prezența obiectelor mai vechi ...”, iar în al doilea rând că descoperirile situate mai la est, în zona defileului Vad-Ciucea „se pot data într-un moment cronologic ceva mai avansat, adică în a doua parte sau la sfârșitul perioadei Br.D... până în pragul perioadei Ha.A” (vezi trimerile în notele 10-12). Menționăm aici și faptul că doar pentru descoperirile de la Biharea se are în vedere și Ha.A₁ (vezi nota 13).

Ori, așa cum de altfel o arată chiar cei ce publică descoperirile din peșterile de pe valea Crișului Repede, anumite categorii de piese de bronz – inclusiv la Igrîța

¹² N Chidioșan, I. Emödi, în *Crisia*, 12, 1982, p. 80, 85.

¹³ S. Dumitrașcu, I. Emödi, în *ActaMP*, 4, 1980, p. 47-67 (pentru datare p. 54); vezi și S. Dumitrașcu, în *Materiale*, 13, 1979, p. 297; idem, în *Materiale*, 15, 1983, p. 367; idem, în *Carpica*, 15, 1983, p. 108.

¹⁴ Vezi S. Dumitrașcu, I. Emödi, *op.cit.*, p. 54; N Chidioșan, I. Emödi, în *Crisia*, 12, 1982, p. 85.

¹⁵ I. Andrițoiu, *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului*, București, 1992 (în continuare *Civilizația tracilor*), p. 69-72, pl. 58-64; idem, în *Sargetia*, 6, 1969, p. 37-46; vezi și N. Chidioșan, I. Emödi, *op.cit.*, p. 75.

¹⁶ I. Andrițoiu, *Civilizația tracilor*, p. 72.

¹⁷ Idem, *op.cit.*, p. 69.

¹⁸ M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București, 1993, p. 166-168.

– au o evoluție ce depășește – uneori sensibil – perioada Bronz D, aspect de care, oricum, nu se poate face abstracție la aprecierea perioadei de evoluție a grupului. Spre exemplu, celul (cu nr. 113) de la Igrîța este considerat că aparține unui tip ce evoluează și în Ha.A₁. Pentru colierele torsionate (nr. 107, 140) se apreciază că sunt un tip utilizat până în Ha.B. Cât privește brâul ornamentat, descoperit în Peștera Mișidului, marea majoritate a analogiilor se plasează (cum o afirmă chiar I. Emödi) cu precădere în perioada Ha.A¹⁹. Referitor la datarea brăurilor din bronz, amintim aici doar faptul că 22 de astfel de piese întregi ornamentate și alte 44 fragmente au fost aflate în marele depozit de la Aiud, ținând de seria Cincu-Suseni, din Ha.A₁, fapt ce arată că utilizarea, respectiv răspândirea masivă a acestei categorii are loc la începutul epocii hallstattiene, cum afirmă M. Rusu²⁰. Cât privește tipul de ac ornamental din bronz cu cap bitronconic (Nadel mit doppelkonischen Kopf), cât și cel cu cap îngroșat și ornamentat (Keulenkopfnadel), dateate în bronz C-D (vezi lucrarea citată în nota 12, p. 80-82, fig. 8/3-4), menționăm că ambele tipuri au o evoluție lungă, ele fiind atestate (stratigrafic) până în fazele evolute ale Ha.B, spre ex. la Teleac²¹. Tocmai pe aceste considerente (încă în 1983) apreciam descoperirile de tip Igrîța ca fiind foarte importante, inclusiv pentru mai buna cunoaștere a evoluției culturale ce a urmat acestui grup²². Ulterior am menționat și faptul că în unele studii (ce valorifică descoperiri Igrîța), deși sunt amintite categoriile de bronzuri care au analogii în Ha.A₁ și chiar mai târziu, totuși la datarea grupului nu s-a ținut cont de această situație, datarea fiind făcută numai pe baza pieselor timpurii, ceea ce constituie un viciu de metodă²³. Cu alte cuvinte, pentru a reflecta obiectiv situația indicată de unele categorii de piese din bronz, grupul Igrîța trebuie datat în aria lui primară, cândva în Reinecke Br.D-Ha.A₁, așa cum de altfel au fost dateate descoperirile de la Biharea (vezi nota 13).

Pentru prelungirea grupului Igrîța și la începutul Hallstattului trebuie avută în vedere și prezența ornamentului „stelar” pe unele vase descoperite în mediul Igrîța. Acest ornament stelar (în stadiul actual al cunoștințelor) este mult mai frecvent întâlnit și pe acest motiv a fost considerat caracteristic mai ales grupului Susani din Banat, grup datat de unii cercetători în a doua parte a Ha.A₁ și mai ales în Ha.A₂²⁴. Legat de acest aspect vom reveni mai jos.

De lucru Igrîța s-a ocupat în mai multe rânduri și C. Kacsó. Astfel, într-o lucrare în care tratează mai pe larg acest grup se apreciază că la formarea lui, pe lângă elemente moștenite din cultura Otomani se pot decela elemente sudice

¹⁹ I. Emödi, în *SCIVA*, 31, 1980, 2, p. 260-266; vezi și N. Chidioșan, I. Emödi, în *Crisia*, 12, 1982, p. 80-82.

²⁰ Vezi M. Rusu, L. Chițu, în *Apulum*, 20, 1982, p. 33 și urm.

²¹ V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României*, Cluj-Napoca, 1991, p. 64-65, fig. 18/1-4, 11-12.

²² V. Vasiliev, în *ActaMN*, 20, 1983, p. 39.

²³ V. Vasiliev, I. Al. Aldea, H. Ciugudean, *op.cit.*, p. 113, nota 585.

²⁴ Fl. Medeț, I. Buligan, în *Banatica*, 9, 1987, p. 169; M. Gumă, *op.cit.*, p. 169 și urm.

(Cruceni-Belegiș, eventual din aria Gârla Mare), precum și influențe tumulare, Piliny și Suci de Sus. În ceea ce privește ornamentele sunt relevate elemente ce apar și în cultura Gáva, iar ornamentul stelar este considerat de origine sudică²⁵. Cât privește datarea, pe baza pieselor din bronz și a depozitelor (de tip Arpășel) descoperite în aria respectivă, grupul Igrîța este apreciat că evoluează în Br.D „și pe un anumit parcurs” în Ha.A²⁶. Ulterior, cu privire la cronologie, cercetătorul amintit își precizează (nuanțează) opțiunile cronologice menționând că „Numeroasele piese din bronz apărute mai ales în peșteri datează parcursul evolutiv al grupului Igrîța în principal în cea de-a doua fază a Bronzului târziu transilvănean. Este însă probabil ca acest parcurs a început încă în faza precedentă și s-a terminat la începuturile fazei a treia a Bronzului târziu”. Dovezile aduse sunt aceleași: depozitele de tip Arpășel „care au în compoziție piese cu o îndelungată perioadă de confecționare și folosință”, subliniindu-se totodată că „Prin mijlocirea comunităților Igrîța au ajuns în zona Tisei superioare unele elemente sudice, ce caracterizează și ceramica ulterioarei etape cronologice, cea a culturii Gáva²⁷”.

Comentând descoperirile din peștera de la Românești, M.Gumă constată că pe lângă alte materiale (Balta Sărată, tumulare târzii) aici apar și elemente „aparținând grupului cultural Igrîța”, apreciat că datează „în faza Br.D (dacă nu și la începutul fazei Ha.A)”²⁸. Cât privește prezența materialelor Igrîța la Românești, explicabile fie printr-o prezență efectivă a unei comunități de acest tip, fie prin influență culturală, M. Gumă optează pentru a doua ipoteză, adică influență culturală. Cu toate acestea, el se pronunță pentru o participare a elementelor Igrîța la geneza descoperirilor de tip Susani²⁹.

Grupul Igrîța este amintit și în *Istoria Românilor* (2001). Astfel, într-o formulare (din subcapitolul privind perioada târzie a epocii bronzului) se afirmă că unele vase ale presupusei faze Otomani IV au analogii, printre altele și în grupul Igrîța. Lipsa (sau evitarea ?) oricărei precizări, ca și exprimarea ambiguă a îndoielii că presupusa fază Otomani IV ar aparține „și ultimei perioade a epocii bronzului”, lasă deschisă atât problema raportului Otomani-Igrîța, cât și aspectele de ordin cronologic³⁰. În același volum, dar de data aceasta la subcapitolul Perioada timpurie a primei epoci a fierului, într-un tabel sinoptic (întocmit de A. László și A. Vulpe), grupul Igrîța este plasat (fără alte indicii) chiar la sfârșitul perioadei Br.D – începutul perioadei Ha.A³¹. Fără să intrăm în amănunte, menționăm și ideile

²⁵ C. Kacsó, în *Symposia Thracologica*, 8, 1990, p. 43.

²⁶ Idem, *op.cit.*, p. 43-44.

²⁷ Idem, în *StComSatu Mare*, 14, 1997, p. 89.

²⁸ M. Gumă, *op.cit.*, p. 164-168.

²⁹ Idem, *op.cit.*, p. 170.

³⁰ M. Petrescu-Dîmbovița, în *Istoria Românilor*, I, Ed. Enciclopedică, București, 2001, p. 280.

³¹ A. László, în *Istoria Românilor*, I, 2001, p.300, fig. 50. În legătură cu acest tabel sinoptic menționăm mai întâi faptul că denumirea grupului Gornea-Kalakača din Banat (datat în Ha. B₁-B₂) apare scris greșit Gornea-Kalača. De asemenea, textul explicativ este inadecvat conținutului tabelului, pentru simplul motiv că tabelul nu redă doar secvența menționată în text. În același tabel sinoptic, a doua coloană prezintă

conform cărora grupul Igrîța ar reprezenta una din sursele indirecte care a contribuit la formarea culturii Gáva, dar în același timp și a grupului Susani³² (ultima idee fiind avansată anterior de M. Gumă; vezi n. 29).

Din păcate, stadiul descoperirilor din Banat, unde în afara materialelor din peștera de la Românești nu a fost atestată sau cercetată încă vreo așezare Igrîța, nu permite decât presupuneri. Dar, având în vedere situația din sud-vestul ariei intracarpatică, unde apar locuiri considerate de tip Igrîța, o pătrundere (în Banat) a unor comunități ținând de acest grup nu este de exclus.

Apare însă o problemă, anume aceea a „conexiunilor” culturale considerate că au contribuit la formarea grupului Igrîța. Și referitor la acest aspect, cercetătorii care au publicat (sau discutat mai pe larg) descoperiri Igrîța au relevat o serie de elemente din nord, vest și sud, adică din arealul larg și compozit al zonei, care ar fi contribuit la formarea acestui grup. În aceste condiții, dincolo de aspectul enunțiativ, rămâne totuși, încă, greu de dovedit cum acest grup (el însuși considerat ca rezultat al unor multiple confluente culturale) a contribuit – în același timp – fie și indirect, la formarea culturii Gáva, cât și a grupului Susani, cu atât mai mult cu cât (pentru a respecta realitatea arheologică) însăși cronologia grupului Igrîța trebuie adusă la cote reale.

În acest context, indicii demne de luat în considerare oferă situația din sud-vestul Transilvaniei intracarpatică unde, cum s-a văzut, descoperirile de la Deva-Viile noi și mai ales Simeria-În coastă au atestat locuiri considerate de tip Igrîța, suprapuse de locuiri hallstattiene, care în ambele cazuri nu sunt mai timpurii de Ha.B (vezi nota 15). Straturile Igrîța din ambele puncte, groase de 0,30-0,35 m, arată că respectivele comunități au viețuit câteva bune decenii.

În legătură cu situația stratigrafică de la Deva și Simeria se poate presupune că încetarea locuirilor de tip Igrîța a fost determinată de ocuparea aceluiași puncte de către comunități Gáva. Totuși, suprapunerea nemijlocită a nivelurilor Igrîța de

situația culturală din Maramureș și N. Transilvaniei, iar a treia, situația din Transilvania. Deși (pentru coloana a treia) nu se precizează teritoriul, este evident că se are în vedere Transilvania intracarpatică unde, pentru etapele Ha.B₃-C, autorii marchează doar prezența culturii Basarabi. Descoperirile arheologice indică însă clar faptul că zona nordică a Transilvaniei intracarpatică se situează în afara arealului penetrat de cultura Basarabi. De altfel, această situație, perfect vizibilă pentru oricine (numai pentru autori nu !) rezultă chiar din harta de răspândire a culturii Basarabi (vezi fig. 62, p. 330; în treacăt menționăm și faptul că Teleacul, situat pe cursul mijlociu al Mureșului, la est de Alba Iulia, este amplasat greșit, la peste 150 km spre NE, către izvoarele Mureșului). Se încearcă astfel (și prin *Istoria Românilor*) să se acrediteze ideea că pătrunderea culturii Basarabi a determinat încetarea culturii locale în întreaga Transilvanie intracarpatică, fapt ce denaturează realitatea arheologică. Și pentru că tot am atins problema ilustrației, trebuie neapărat menționată și „Fig. 51 Harta descoperirilor HaA-HaB” (p.302-303), unde amplasarea localităților este în mare suferință. Pe baza acestei hărți (și a explicației) cititorul află (și dăm doar câteva exemple) că Sighetu Marmației (nr. 48) se află pe Olt (lângă Sf. Gheorghe), că Stoicani (nr. 50) se află pe Tisa, Hârșova (27) pe Olt, Tg. Mureș (55) pe Târnava Mică, Trifești (58) pe Mureș (în locul Teleacului), Iași (29) pe Dunăre ș.a.m.d. În plus, pe hartă sunt 68 puncte, dar în explicație apar 66. Alte inadvertențe și interpretări din subcapitolul referitor la prima epocă a fierului, ca și din capitolele IV și V, necesită o abordare detaliată.

³² Idem, *op.cit.*, p. 308, 313-314.

către cele hallstattiene nu înseamnă automat că încetarea locuirilor anterioare a fost provocată de noii veniți. Mai probabilă apare deci aprecierea că locuirile hallstattiene datând din Ha.B au apărut după încetarea locuirilor Igrîța, cu atât mai mult cu cât la Simeria este menționată și o locuire de tip Susani, datată în Ha. A₁-A₂³³.

Firește, situațiile de la Deva și Simeria nu oferă repere cronologice exacte pentru stabilirea momentului încetării așezărilor de tip Igrîța din zonă, dar ele reprezintă totuși indicii stratigrafice cu privire la succesiunea Igrîța-Gáva.

Cât privește prezența comunităților de tip Igrîța în sud-vestul Transilvaniei intracarpatică (adică în afara ariei de origine a acestui grup), ea trebuie pusă mai ales pe seama presiunilor exercitate de cultura Gáva, a cărei expansiune treptată dinspre nord va duce la generalizarea acestei culturi în aria intracarpatică, cândva spre sfârșitul Ha.A – începutul Ha.B.

Ținând cont de faptul că o serie de piese din bronz descoperite în aria primară a grupului Igrîța indică totuși evoluția acestui grup și la începutul Hallstattului (Ha.A₁), locuirile de tip Igrîța din sud-vestul Transilvaniei intracarpatică trebuie apreciate că aparțin mai curând acestei secvențe. Desigur, rămâne în seama cercetărilor arheologice viitoare clarificarea problemelor controversate. Dar, așa cum am afirmat mai sus, rezolvarea obiectivă a aparentelor contradicții stă în aducerea cronologiei (nu numai a) grupului Igrîța la parametrii indicați de ansamblul artefactelor și nu mizând doar pe piesele timpurii³⁴.

³³ I. Andrițoiu, în *The Thracian World at the Crossroads of Civilisations (Reports and Summaries)*, Bucharest, 1996, p. 224-225.

³⁴ Într-o notă dintr-un articol recent apărut (vezi *Marmatia*, 7/1, Baia Mare, 2003, p. 127, n. 154) dl. C. Kacsó, prin ceea ce numește „o provocare voit jignitoare” îmi aduce o serie de acuzații, pe cât de grave, pe atât de nefondate (inventate). În cele ce urmează ofer un prim răspuns lui C.K., încercând aici (doar) să intuiesc cum și pe ce s-au acumulat supărările sale, exteriorizate acum printr-o tonalitate mai mult decât isterică. Iată deci (în ordine cronologică) câteva din supărările sale. Într-un studiu publicat acum 21 de ani (vezi *ActaMN*, 20, 1983, p. 40-41), îmi exprimam opinia (chiar pe baza datelor lui C.K.) că faza Lăpuș II trebuie extinsă cel puțin în prima parte a Ha.A₂, încadrare pe care – iată – o găsim adoptată și în *Istoria Românilor* (vol. I, 2001, p. 300, fig. 50, tabelul sinoptic). În același studiu atrăgeam atenția asupra faptului că, datorită numeroaselor gropi (în unele cazuri peste 20), care străpung mantaua unor tumuli de la Lăpuș, nu este exclus ca „... celțul de fier (din T.1) să țină, totuși, de o intervenție ulterioară...” (vezi *ActaMN*, 20, 1983, p. 40, n.35). Desigur, C.K. n-a savurat nici această opinie. Dar cum adevărul iese, până la urmă, la suprafață (spre disperarea unora), întâmplarea a făcut ca opinia mea să fie confirmată (12 ani mai târziu) chiar de C.K., care în urma cercetărilor la T.21 afirmă că „Apartenența (obiectelor de fier) la inventarul inițial al tumulului nu este certă (vezi C.K., în *Cronica cercetărilor arheologice*. Campania 1995, Brăila, 1996, nr. 81, p.73). Intuind deci niște aspecte care deranjau scenariile cronologice ale lui C.K., am devenit (pentru dsa.) persona non grata. Mai departe, furia necontrolată a lui C.K. se dezlănțuie și atinge cota maximă vis-à-vis de constatarea că și-a schimbat mereu opțiunile cronologice referitoare la cultura Suciului de Sus și că ideea „terminării” culturii Wietenberg în secolul al XV-lea î.Chr., coincide cu cea exprimată în *Erdély története kezdetektől 1606 ig*, Budapest, 1986, p. 23-25. Precizez că (în ciuda insinuării murdare a lui C.K.) părerile mele, referitoare la un capitol din lucrarea citată, le-am exprimat (ca să folosesc o propoziție cunoscută) „de bună voie și nesilit de nimeni”. Se vede însă că, după C.K., oricine (inclusiv din afară) este liber să emită orice opinie. În schimb, exprimarea unei păreri referitoare la astfel de opinii poate fi taxată, fără jenă, oricând și de oricine, drept extremism ! Iată un punct de vedere „curat democratic”. În treacăt mă întreb: oare C.K. să nu-și fi numărat până acum isprăvile cronologice, din

ABREVIERI

ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca.
ActaMP	Acta Musei Porolissensis, Zalău.
Apulum	Apulum, Alba Iulia.
Banatica	Banatica, Reșița.
Carpica	Carpica, Bacău.
Crisia	Crisia, Oradea.
Materiale	Materiale și cercetări arheologice, București.
Sargetia	Sargetia, Deva.
SCIVA	Studii și cercetări de istorie veche și arheologie, București.
StComSatuMare	Satu Mare Studii și comunicări, Satu Mare.

SUR LE GROUPE CULTUREL IGRİȚA
(Résumé)

Le présent travail traite (spécialement) le problème de la chronologie du groupe culturel Igrîța. Conformément aux opinions exprimées, le groupe Igrîța a été daté dans la période du Bronze tardif (Reinecke Br.D), parfois seulement dans la première moitié de cette période. Dans le contexte des découvertes du type Igrîța on peut observer aussi des pièces en bronze caractéristiques à la phase Hallstatt A₁ (par ex. une ceinture ornementée), des autres même avec une évolution prolongée (par ex. des aiguilles ornementales, des colliers). La présence de ces pièces montre que le groupe Igrîța s'encadre dans la deuxième moitié du Br.D et le début de l'époque Hallstatt.

moment ce relevarea lor l-a făcut să-și piardă controlul? În altă ordine de idei, oricine poate constata că referirile mele la contribuțiile științifice ale lui C.K. au fost principale. În schimb, resimțind o acută penurie de argumente științifice, el a încălcat grosolan limitele discursului științific. Dl. C.K. promite un răspuns la ceea ce numește „o provocare voit jignitoare”. Aștept răspunsul promis, pentru a da, la rândul-mi, unul pe care-l merită. Și dacă tot este pus pe dezvăluiri de senzație, ele vor trebui să fie și foarte bine și foarte exact dovedite (probate) ! Altminteri devin calomnii. Iar calomnia atrage neplăceri.